

Problematika Hate Crime.

Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto
přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti
proti cizincům

Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky

Vypracoval: Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, PhD.

Brno, 2011

Tento materiál vznikl na základě dohody M. Mareše s Ministerstvem vnitra ČR a obsahuje jeho názory a argumenty, nevyjadřuje tedy stanoviska žádné instituce, na níž je M. Mareš zaměstnán

Text neprošel jazykovou kontrolou

Obsah

1. Úvod	3
2. Vymezení hate crime	4
3. Kritika konceptu hate crime	9
4. Hate crime v USA	11
5. Hate crime v dalších zemích	14
6. Politicky motivovaná kriminalita v SRN a koncept extremismu	16
7. Koncept extremisticky motivované kriminality ve vybraných zemích	19
8. Hate Crime v OBSE	24
9. Problematika extremismu a hate crime v dalších evropských organizacích	28
10. Vývoj politiky proti extremismu v ČR z hlediska hate crime	30
11. Trestné činy v ČR relevantní z hlediska hate crime a extremismu	32
12. Výhody a nevýhody dosavadního přístupu k extremistické kriminalitě v ČR	33
13. Problematika aplikace konceptu hate crime v ČR	37
14. Nevládní organizace a hate crime v ČR	38
15. Závěrečná doporučení	40
16. Prameny a literatura	41

1. Úvod

Cílem předkládané studie je analyzovat problematiku hate crime, resp. (zločinů z nenávisti)¹ v České republice na základě požadavků Odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. Představeny budou různé přístupy k dané problematice (nejprve obecné vědecké vymezení konceptu hate crime a jeho kritika, následně přístup Spojených států amerických jakožto země původu celého konceptu a poté jeho percepce ve vybraných dalších zemích, následovat bude pojetí konceptu v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a vybraných dalších evropských organizacích). Poté bude popsán dosavadní vývoj protiextremistické politiky v ČR s důrazem na problematiku označovanou ve vědecké a nevládní sféře jako hate crime (včetně vymezení relevantních trestných činů z tohoto pohledu) a zhodnoceny výhody a nevýhody (mj. na základě dobré a špatné praxe). V závěru budou stanoveny doporučení pro ČR ve vztahu ke konceptu hate crime. V celé studii je na základě požadavků zadavatele kladen důraz na hate crimes namířené proti cizincům, těmto trestným činům však není věnována zvláštní kapitola, ale jejich analýza je integrální součástí textu.

Analýza vychází z domácí i zahraniční literatury ze zdrojů z prostředí bezpečnostních a justičních složek, mezinárodních organizací a nevládních organizací. Z domácí literatury představuje významný zdroj zvláště monografie Jiřího Herczega „Trestné činy z nenávisti“ z roku 2008, která byla silně inspirativní zvláště pro prvních šest kapitol publikace. Pojetí hate crime z hlediska nevládní sféry v ČR je čerpáno především z textu Kláry Kalibové ze sdružení In-Justitia „Násilí z nenávisti a média“ z roku 2011. Autor studie využívá při zhodnocení problematiky i svých poznatků a zkušeností, které získal jako konzultant Kanceláře pro demokratické instituce a lidská práva Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v oblasti hate crime, obecných zkušeností soudního znalce v oboru kriminalistika – společenská závadnost textů a zástupné symboly v letech 2001-2008 i jako školitel bezpečnostních a justičních složek.

¹ Dle požadavku zadavatele bude v textu využíván anglický pojem hate crime jako již relativně vžitý anglicismus (např. v části nevládní sféry, která tento koncept podporuje) a ne jeho možné české překlady.

2. Vymezení hate crime

Hate crime v nejobecnější míře označuje protiprávní činy proti lidem, majetku nebo organizaci na základě toho, že je těmto objektům delikttní činnosti přiřčena kolektivní identita a jsou kvůli této identitě nenávisně napadeni. Koncept hate crime vznikl v USA. Začal se rozvíjet v sedmdesátých letech dvacátého století a v osmdesátých letech pak výrazně ovlivnil právní i politické debaty, což se na přelomu desetiletí projevilo i v legislativní oblasti. V devadesátých letech koncept expandoval i o dalších zemí, především anglicky mluvících (Velká Británie, Kanada), dílčím způsobem i do státní sféry ve Skandinávii a Beneluxu (více v kapitole číslo 5) a do nevládní sféry v širším evropském rámci. První dekádu nového tisíciletí provázela precizace a další šíření pojmu, a to o na půdě mezinárodních organizací. Jedná se však stále dominantně o angloamerický koncept.

Koncept hate crimes vznikl primárně pro potřeby podchycení a zamezení zločinů z důvodu rasové, národní a etnické nenávisi, postupně však byl v různých pojetích rozšířen i na další oblasti. Obecně je možné jako důvod nenávisi uvést příslušnost ke skupině definované na základě faktorů (skutečných či domnělých):

- Rasy, národnosti a etnicity;
- Náboženství;
- Sexuální orientaci (specificky proti gayům, lesbám, bisexuálům(kám a transsexuálům/kám);
- Genderové příslušnosti;
- Postižení (fyzického anebo mentálního);
- Věku (specificky seniorského věku);
- Třídy;
- Politické orientaci.

(American Psychology Association 1998, Hiller Gambo 2011, OSCE 2008).

V určitém pojetí je možné za hate crimes považovat i činy zaměřené proti jinému na základě přesvědčení, že patří k nějaké skupině lidí (i když to není pravda) zločiny i takové činy, které jsou zaměřeny proti těm, kteří nějaké z výše uvedených skupin pomáhají (OSCE 2009: 49-51). Hate crime se může prolínat i s dalšími motivy k trestné činnosti, přičemž však z hlediska celkového pojetí hate crime by měl nenávisný motiv ve výše uvedeném pojetí dominovat. Hovoří se o tzv. smíšeném motivu (mixed motive)(OSCE 2009).

Hate crimes mohou být spáchány i kvůli nenávisti uvnitř určitých skupin, které se jinak mohou stát obětí nenávisti jako celek (např. šíita může spáchat hate crime proti sunnitovi a naopak, přičemž oba mohou stát obětí hate crime ze strany islamofoba). U určité politické motivace se přitom koncept hate crime neaplikuje, pokud oběť patří ke skupině hlásající nenávist proti jiným skupinám a akt je v daném kontextu vnímán jako obrana před nenávistnou ideologií či hnutím (demokratický aktivista proti nacistovi).

Původní koncepce hate crime byla zaměřena především na užití přímého fyzického násilí (American Psychology Association 1998: 1), v souvislosti s rozšířením tohoto konceptu však začal být hate crime vztahován i k projevům verbálním. Někdy se proto rozlišuje hate speech (nenávistný projev) a násilí z nenávisti (hate violence). Toto rozlišení a vymezení však nelze chápat dogmaticky jako jediné možné. I verbální nenávistné výpady jsou v kontextu psychického, skupinového či strukturálního násilí chápány jako násilí (nemusí tedy jít o přímé fyzické násilí, resp. přímé užití fyzické síly k poškození fyzické integrity člověka). A pojem nenávistné projevy (hate speech) je využíván (zvláště v USA s ohledem na tamní míru svobody projevu) i pro projevy, které nejsou a priori protiprávní. Autoři Andrew Hiller a Nick Gambo uvádějí jako způsoby uskutečnění hate crime:

- fyzické útoky;
- poškození majetku;
- šikanu;
- obtěžování;
- verbální nadávky;
- útočné graffiti a dopisy (Hiller, Gambo 2011).

Fyzické útoky je možné rozlišovat podle způsobu provedení, kdy existuje široká škála od náhodných aktů až po důkladně připravené útoky, od užití prosté fyzické síly až po užití různých zbraní.

Hate crime je třeba rozlišovat jako pojem, který je používán:

1. V právní vědě, kriminologii a dalších vědních oborech;
2. V nevládní sféře pro označení jednání, které by mělo být podle nevládních organizací sankcionováno nebo evidováno.
3. Ve státních dokumentech a dokumentech mezinárodních organizací (mj. jako specifická statistická kategorie);
4. Přímo v právních normách jako právní pojem.

Všechny uvedené kategorie se mohou překrývat, na druhou stranu např. určité jednání, které bude částí vědců anebo nevládních organizací považované za hate crime, nebude jako takové posouzeno ve státních orgánech anebo právní oblasti. Je přitom třeba zdůraznit, že pouze některé země a mezinárodní organizace pracují přímo s konceptem, u jiných je tento koncept součástí jiných konceptů a pojmů (extremismus, politicky motivovaná kriminalita apod.) nebo v reálném právním dění nehraje roli (neexistují např. zpřísnující tresty za rasismus apod.).

Pokud je koncept hate crime používán v právu, děje se tak následovně:

1. Zákony definují specifické činy motivované předsudky jako zvláštní zločiny;
2. Zákony zpřísnují tresty za hate crime;
3. Zákony vytváří zvláštní civilně-právní důvody akce pro hate crimes;
4. Právo vyžaduje instituce sestavující statistiku hate crimes (Hiller, Gambo 2011).

Hate crimes jsou sledovány i ze strany veřejnosti a médií, mj. kvůli jejich dopadům na sociální a (alespoň zprostředkovaně) i na režimní bezpečnost (protože vyvolávají pocit ohrožení ve skupinách, které mohou být následně neloajální k režimu, který podle nich nedokáže jejich příslušníky ochránit). Obecně lze (mj. na základě materiálů ontarijské státní správy) konstatovat, že dopady hate crimes lze vysledovat v několika rovinách.

1. Dopady na individuum (psychologické a emocionální poškození a jejich odrazy v identitě a pocitech sebeobviňování, stupeň násilí je navíc u nenávistí motivovaných případů větší než u jiných zločinů;
2. Dopad na napadenou skupinu (obecný zastrašující efekt na skupinu, k níž patří oběť, protože přítomnost zločinu ukazuje všem vystavení viktimizaci);
3. Dopad na jiné zranitelné skupin (negativní efekt na skupiny s minoritním statutem, odlišné od napadení skupiny, zvláště pokud je nenávist založen na ideologii nebo doktríně zahrnujících několik skupin žijících ve společenství;
4. Dopad na společnost jako celek (rozdělení lidí ve společnosti, přispívá k negativnímu vymezování se komunit vůči jiným komunitám)(Province of Ontario, Ministry of Attorney General 2005).

Pachatele hate crime je možné zkoumat a zařazovat v rámci následujících polarizovaných dimenzí:

- ideologicky a politicky přesvědčení – apolitičtí;
- příslušníci organizovaných skupin - individua;
- soustavně užívající násilí – ojedinele (či poprvé) používající násilí.

S podrobnou typologií dle motivace, která vychází z výzkumu amerických kriminologů McDevitta, J. Levina a S. Benneta pracuje Marcela Moulisová. Rozčlenění je uskutečněno do čtyř kategorií, které jsou zachyceny v následující tabulce.

Kategorie pachatelů hate crimes dle McDevitta, J. Levina a S. Benneta via Moulisová

<p>Kategorie pachatelů pro vzrušení („thrill“) (Moulisová nazývá tuto kategorii násilnou, ale to není přesný překlad, možný by byl pojem zážitková kategorie-pozn. MM)</p>	<p>Motivací činu je především touha po vzrušení, napětí a moci spojená s agresivní naladěností, kterou mohou tím snáze uspokojit, když napadají slabší, odmítané. Pachatelé působí ve skupině, jsou typicky náctiletí a mladí dospělí, oběti nemají žádná vztah, síla předsudku vůči napadaným je relativně malá a možnost odrazení od takových projevů je pravděpodobná. Taková skupina má vůdce, který ostatní povzbuzuje k agresivním jednáním. Nachází se zde jak aktivní, tak neaktivní, váhající členové, kteří se ovšem nesnaží zastavit zločin a pomoci oběti, pouze je aktivně nenapadají. Skupina typicky působí v lokalitě oběti.</p>
<p>Kategorie pachatelů kvůli obraně („defensive“)</p>	<p>Motivací činu je především obrana prostoru, který pachatelé považují za svůj, před vetřelými odmítanými příslušníky „méněcenné“ skupiny. Pachatelé působí ve skupině, jsou to opět náctiletí a mladí dospělí a mohou oběti předem zastrašovat. Síla předsudku u těchto osob je střední a možnost odrazení od skupinového jednání je méně pravděpodobná. Kromě aktivních účastníků, kteří plánují a uskutečňují zločin, ty osoby, které patří k váhajícím, sice nenapadají oběť, ale ani se nepokoušejí zastavit nebo přerušit zločin a ani potenciální oběť (oběti) nevarují. K napadání dochází v lokalitě pachatelů.</p>
<p>Kategorie pachatelů kvůli odvetě („retaliatory“)</p>	<p>Motivací je přání pomstít percipované ponížení nebo napadení příslušníka skupiny, k níž se pachatel cítí přináležet, ke kterému došlo od příslušníka odmítané „méněcenné skupiny“. V tomto případě pachatel může jednat i sám, nikoliv jen ve skupině. Pachatelé jsou opět typicky náctiletí nebo mladí dospělí. Jejich násilné jednání může být závažnější než u obou předchozích kategorií, neboť se zde již mohou objevit zbraně. Vztah pachatele a</p>

	<p>oběti nemusí být žádný; jakkoli jedinec z odmítané skupiny může být zástupnou obětí a nemusí to být adresně ten, kdo původně vyvolal touhu mstít se. U této kategorie je síla předsudku střední a možnost odrazení od trestného jednání málo pravděpodobná. Kromě aktivně nebo váhavě se účastnících pachatelů jsou příslušníci skupiny spíše jen neochotní členové, kteří se sice aktivně neúčastní zločinu, ale zároveň se ani nepokoušejí ho zastavit nebo varovat oběť. Opět platí, že aktivní i váhající účastníci jsou ke změně postoje středně přístupní, ti neaktivní jsou pak vysoce přístupní. K napadení oběti dochází obvykle v její lokalitě.</p>
<p>Kategorie pachatelů kvůli poslání (mission)</p>	<p>Motivací pachatelů je přání odstranit ze země ty podřadné nežádoucí (skupiny, etnika, rasy), kteří v jejich očích působí škodu, zlo, ohrožují jejich víru, rozvoj společnosti, čistotu rasy apod. Lze říci, že jejich motivací je skutečně nenávisť k dané skupině. Pachatelé jsou v průměru starší než u těch předchozích kategorií. Jsou zde vedle mladých dospělých již také zralé dospělé osoby. Typické je pro ně jednání ve skupině, které může mít značně násilnou podobu, včetně použití zbraní. Vztah pachatele a oběti není žádný, pro pachatele je určující příslušnost oběti k odmítané skupině. V tomto případě je síla zaujatosti naprostá a možnost odrazení velice nepravděpodobná. K napadání oběti dochází v tomto případě jak v lokalitě oběti, tak pachatele.</p>

Zdroj. Moulisová 2008: 206.

Hate crime se může prolínat s dalšími specifickými typy kriminálního jednání, mj. s terorismem, kdy lze konstatovat, že naprostá většina teroristických akcí jsou současně zločiny z nenávisti, protože míří proti příslušníkům širších sociálních skupin, které těmito zločiny mají být zavražďeny. Objevují se i názory, že všechny hate crimes by měly být považovány za akty terorismu, protože směřují k zavražďení cílové skupiny, k níž oběť patří (Newman 2009).

3. Kritika konceptu hate crime

Koncept hate crime je i předmětem kritických názorů na jeho vhodnost, využitelnost a potřebnost. Tato kritika je vznášena jak experty, tak i politickými oponenty sil, které koncept hate crime primárně prosazují (specificky pak včetně samotných pachatelů). Jednotlivé body kritiky i skupiny kritiků se od sebe zásadně odlišují. V základním pojetí je možné rozlišovat:

- kritiky nedostatečnosti a nejasnosti pojmu (tj. ty, kteří pojem či koncept považují ve vztahu k zamýšlenému cíli za nedostatečný);
- kritiky kulturní podmíněnosti pojmu (ty, kteří poukazují na využitelnost pouze v určitém kulturním a civilizačním prostředí a tvrdí, že není vhodné jej transformovat tam, kde existují jiné etnické, kulturní a politické problémy);
- kritiky politicko-administrativní podmíněnosti pojmu (ty, kteří poukazují na využitelnost pouze v určitých politicko-administrativních strukturách a tvrdí, že koncept hate crime není smysluplně aplikovatelný tam, kde již existují jiní koncepty, které nijak hate crime zásadně nevylepší a může dokonce při určité kombinaci prohloubit jejich případné nedostatky, tato kritika může být propojena s kritikou kulturní podmíněnosti pojmu);
- kritiky odmítání podstaty konceptu hate crime (ty, kteří odmítají koncept „zvýhodňování“ určitých obětí, resp. jiného posuzování činů na nich spáchaných, ve smyslu specifické klasifikace zločinů, vyšších trestů pro pachatele apod.);
- kritiky negativních dopadů konceptu hate crime (ty, kteří tvrdí, že dělení na skupiny v kontextu hate crime posiluje kolektivní konflikty ve společnosti, protože spoluvytváří pocit skupinové identity ve vzájemně zneprátených skupinách lidí);
- kritiky vyžadující netrestnost hate crimes (kde je třeba rozlišovat obecné odpůrce kriminalizace hate speech, což mohou být i liberálové, a ty kteří ospravedlňují i násilí, protože prosazují diskriminaci či likvidaci skupin, k nimž oběti přináleží, jedná se např. o příslušníky rasistické scény).

Pokud se týká diskusí o vhodnosti a aplikovatelnosti pojmu hate crime, upozorňují podle Marcey Moulisové západní kriminologové na to, že pojem hate crime není jednoznačně vymezený (Moulisová 2009: 204). Dále k tomu Moulisová uvádí: „Proto se objevují souřadně nebo souběžně s ním i další pojmy, které mají přispět ke zpřesnění jeho obsahu.

Např. „bias crime“ (zločiny z předpojatosti – předsudku, zaujatosti) versus „nonbias crime“ (zločiny nesouvisející s předpojatostí, tedy všechny ostatní zločiny, u nichž nehraje roli zaujatost vůči nějaké skupině), „bias criminal“ (pachatel jednající na základě předpojatosti – předsudku či zaujatosti), dále také „bias-motivated offences“ (trestná činnost motivovaná předpojatostí) „bias motivation“ (motivace založená na předpojatosti), „bias intent“ (úmysl založený na předpojatosti), „bias motivated behaviour“ (chování motivované předpojatostí)“ (Moulišová 2008: 204).

U diskusí o kulturní podmíněnosti pojmu lze uvést názor z německého krajně levicového časopisu Antifaschistische Info-Blatt, kde se mj. uvádí, že americký vzor hate crimes vznikl z emancipace menšin a ne z hlediska systémového potírání hrozeb. Jednoduchá adaptace hate crime konceptu není podle tohoto textu možná „bez analýzy historických rámcových podmínek, společenského a sociálního určení problémů s ohledem na diskriminaci a trestné činy motivované předsudky jakož i bez zapojení společenských lobbystických skupin (Antifaschistisches Info-Blatt 2011). Jako příklad další výše uvedené kritiky je možné zmínit skutečnost, že pojem hate crime je kritizován jako obtížně přenositelný do současné ČR v části současné bezpečnostní komunity. Další typ kritiky, poukazující na to, že hate crime není vydělitelný z kategorie ostatních zločinů, protože všechny zločiny jsou páčány z nenávisti, je uveden v citacích v článku Barbary Perry (ta se ovšem ke konceptu hate crime staví pozitivně)(Perry 2003: 2-3). Negativními dopady na společenské konflikty se zabývali mj. James B. Jacobs a Kimberly Potter (2000). Poslední typ kritiky souvisí s předsudky a extremistickými skupinami.

4. Hate crime v USA

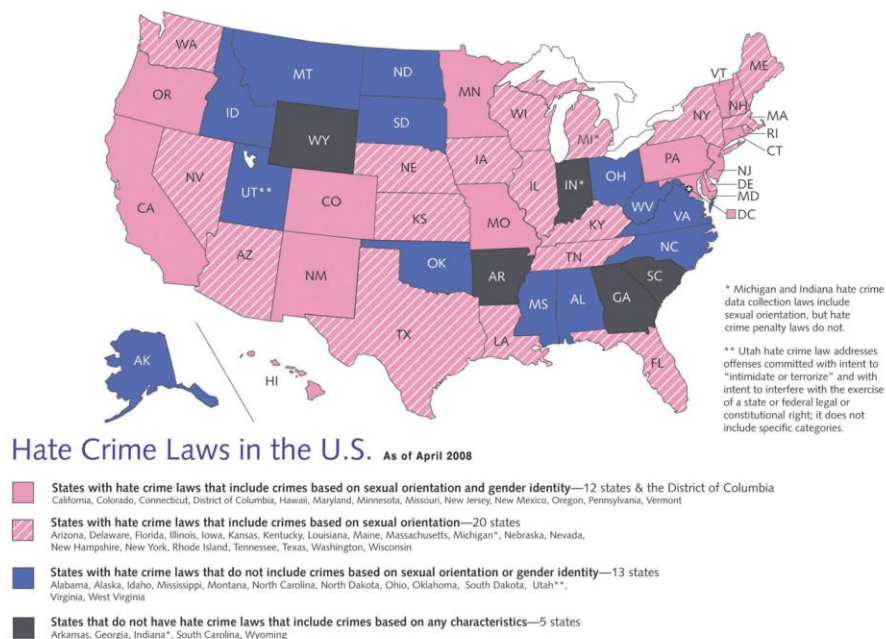
Jak již bylo uvedeno výše, jsou USA zemí zrodu konceptu hate crimes. Pojem se z žurnalistického prostředí dostal do expertních debat a nakonec i do zákonů. V roce 1990 byl přijat Hate Crimes Statistics Act (HCSA) – Zákon o statistice zločinů z nenávisti. Ten definuje hate crime a přikazuje Ministerstvu spravedlnosti a dalším orgánům jeho evidenci (nezavedl ještě kriminalizaci určitých forem jednání (Rubenstein 2004: 1217-1218). Hate crimes jsou definovány jako „zločiny, u kterých jsou prokázány známky předsudků na základě rasy, náboženského vyznání, sexuální orientace nebo národnosti, a to mimo jiné včetně takových trestných činů, jako jsou vražda, zabití (vyjma zabití z nedbalosti), znásilnění, zvláště nebezpečné napadení, vydírání, poškozování majetku nebo vandalismus“ (Herczeg 2008: 1986). Některé státy USA následně zavedly i kriminalizaci specifických forem jednání vztažených k hate crime, nejedná se ovšem o federální trestný čin. Liší se přitom to, jaká jednání jsou podřazena pod hate crime. Zpravidla se jedná činy motivované rasovou a etnickou nenávistí, často však i o činy motivované genderovými předsudky a předsudky proti sexuální orientaci. Uvedená problematika je zachycena na následující mapce, zpracované od The Legal Line (ukazuje stav v roce 2008).

Růžově plnou barvou jsou vyznačeny státy s hate crimes laws které obsahují zločiny založené na sexuální orientaci a genderové identitě.

Růžově proužkovaně jsou vyznačeny státy s hate crimes law které obsahují zločiny založené na sexuální orientaci.

Modře jsou vyznačeny státy s hate crimes laws, které neobsahují zločiny založené na sexuální orientaci.

Šedě jsou vyznačeny státy, které nemají hate crimes laws, které obsahuje zločiny založené na jakékoliv charakteristice.

Zdroj obrázku: The Legal Line 2009

V USA byl v roce 1999 přijat i zákon o prevenci zločinů z nenávisti (Hate Crime Prevention Act of 1999), kde je hate crime definován jako „trestný čin, při němž si útočník záměrně vybere oběť nebo v případě majetkové trestné činnosti majetek, který je předmětem trestného činu z důvodu skutečné či domnělé rasy, barvy pleti, náboženství, národnostního či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace či postižení“ (Herczeg 2008: 186). V roce 2009 byl přijata nový zákon The Matthew Shepard and James Byrd, Jr. Hate Crimes Prevention Act (dříve Local Law Enforcement Hate Crimes Prevention Act of 2009).

Federální úřad vyšetřování (FBI) v USA považuje vyšetřování zločinů z nenávisti za prioritu svého programu občanských práv, a to ne pouze proto, že hate crime má devastující dopad na rodiny a komunity, ale také proto, že skupiny, které hlásají nenávist, často plánují i terorismus (Federal Bureau of Investigation 2011). FBI uskutečňuje v rámci potírání hate crime vyšetřující aktivity, pokud je dotčeno federální právo. Angažuje se i v odhalování nevyřešených případů z éry boje za občanská práva (Cold Case Initiative). Podporuje prosazování práva na úrovni států a na lokální úrovni. FBI spolupředsedá subvýboru hlavního státního zástupce Hate Crimes Working Group (HCWG), další obdobné skupiny existují na lokální úrovni (Federal Bureau of Investigation 2011).

V působení proti hate crime jsou angažovány i různé nevládní skupiny. V prosazení konceptu hate crime sehrála významnou roli Liga proti pomluvám (Anti-Defamation League – ADL), která dokonce v roce 1981 navrhla vlastní návrh zákona o hate crimes (Herczeg 2008: 186). ADL dodnes sleduje hate crimes a uskutečňuje v tomto směru poradenskou a lobbyistickou činnost směřující k jejich potlačení. Právními aspekty hate crimes, vzděláváním jakož i monitorováním nenávistných skupin se zabývá Southern Poverty Law Centre (2011). Federálních, státních i lokálních iniciativ nevládních organizací (např. včetně organizací sexuálních menšin) je v USA na poli boje proti hate crime velké množství.

5. Hate crime v dalších zemích

Koncept hate crime z USA pronikl i do dalších zemí, zvláště do sousední Kanady, odezvu našel i Velké Británii a některých dalších zemích Commonwealthu (zvláště Kanadě), v Nizozemí a ve Švédsku. Jedná se však především o odezvu v oficiální statistice, kde je používán pojem hate crime, případně o názvy specializovaných útvarů a o využití v nevládní sféře. V řadě dalších zemí existují koncepty, které je možné vnímat jako alespoň dílčí ekvivalent hate crime, nejsou však takto oficiálně označovány, mohou však být jako takové zkoumány ve vědecké sféře a využity i k mezinárodní komparaci (Glet 2009).

V Kanadě je zločin z nenávisti obsažen ve vícero předpisech trestního zákona, přičemž specificky se pojem nenávist vyskytuje v sekci nenávistná propaganda, kde je mj. zakázáno propagování a obhajoba genocidy a veřejné podněcování k nenávisti (Criminal Code R.S. C., 1985, C – 46). Ke zločinům z nenávisti jsou však řazeny i násilné činy motivované kolektivními předsudky. Policie v Kanadě eviduje zločiny z nenávisti v obecné statistice (Uniform Crime Reporting) a statistice specificky zaměřené doplňující - Hate Crime Supplemental Survey. Tyto statistiky se pak ve spojení s sociologickými výzkumy stávají předmětem další analýzy v oficiálních statistických institucích (Dauvergne, Scrim, Brennan 2008).

Ve Velké Británii neexistují hate crimes jako samostatná kategorie trestního práva (Herczeg 2008: 196), pojem je zde však obsažen v policejním prostředí pro operativní odlišení jednotlivých druhů trestné činnosti i netrestné činnosti. Podle Sdružení vedoucích policejních důstojníků (ACPO) je incidentem z nenávisti „jakýkoliv incident, který může a nemusí představovat trestný čin a který je obětí nebo kteroukoli jinou osobou vnímán jako čin motivovaný předsudky nebo nenávistí“ (Herczeg 2008: 195). Trestný čin z nenávisti je pak definován jako jakýkoli incident z nenávisti, který představuje trestný čin a který je obětí nebo kteroukoli jinou osobou vnímán jako čin motivovaný předsudky nebo nenávistí (Herczeg 2008: 195). Při potírání hate crime z policejního pohledu metropolitní policie dominují Community Safety Units (Metropolitan Police 2011).

I ve Velké Británii se v boji proti hate crimes angažují různé nevládní organizace. V roce 2011 vydala manuál o hate crimes i Islámská lidskoprávní komise, pro níž ho zpracoval kolektiv několika autorů. Ti ve výzkumu, prezentovaném v kapitole „Jakým zločinům z nenávisti čelí britští muslimové?“ využili vlastní koncepty a kategorie hate crime. Podle výzkumu bylo respondenty uvedeno, že:

- „- 74,5% slyšelo nepřátelské poznámky učiněné o islámu;
- 66,9% bylo svědky negativních stereotypizace islámu v médiích;
- 66,9% bylo svědky politiky negativně ovlivňující Muslimy;
- 64% uvedlo, že na ně bylo nahlíženo jako na cizince, mnoho se znepokojivou frekvencí;
- 63,1% slyšelo rasistické poznámky;
- 57,1% slyšel nebo bylo svědkem islamofobních poznámek;
- 54,1% zaznamenalo, že očekává, aby odpovídali stereotypům;
- 53,6% zaznamenalo přímé verbální útoky
- 50,9% zaznamenalo nepřátelské chování na ulici
- 50,3% zažilo rasové napětí v jejich městech a čtvrtích
- 48,2% vyjádřilo časté zkušenosti se předsudečným chováním;
- 44,9% bylo nuceno trpět kvůli znepokojivým reakcím;
- 44,6% bylo svědky diskriminační politiky;
- 43,4% bylo zpochybňováno nebo podceňováno jejich náboženství;
- 43,2% zažilo stranění se;
- 41,9% byly ignorovány jejich názory;
- 41,9% bylo vysmíváno a zesměšňováno;
- 41,9% zaznamenalo, že byli nahlíženi jako neschopní a méněcenní;
- 41,7% zaznamenalo ignorování na veřejných místech;
- 41,4% zažilo výhrůžky nebo nespravedlivé obvinění“ (Ameli, Ahooei, Shaghasemi, Rahimpour 2011: 6). Tyto jevy byly autory chápány jako hate crime.

V Nizozemí funguje ohlašovna hatecrimes pod Státní expertním centrem diverzity (Landelijk Expertise Centrum Diversiteit - LECD) při Policejní akademii (Politieacademie), které vydává i statistiky o hate crime (LECD 2011), státní orgány spolupracují v Nizozemí i na problematice nenávisti proti LBT komunitě. Ve Švédsku existuje ve Stockholmu policejní jednotka pro potírání hate crime a kategorie těchto zločinů je sledována ve statistice vydávané Národní radou prevence kriminality (The Local 2011).

6. Politicky motivovaná kriminalita v SRN a koncept extremismu

Koncept hate crime je jedním z možných přístupů ke specifickému druhu kriminality, který postihuje. Jak již bylo uvedeno, může se překrývat s jinými přístupy. Jeho výraznou alternativou je koncept politicky motivované kriminality, který je využíván ve Spolkové republice Německo (v současné podobě od roku 2001, kdy byl přijat na Stále konferenci ministrů a senátorů vnitra spolku a zemí - IMK)(Bundesamt für Verfassungsschutz 2010).

Jako politicky motivované činy jsou podle Spolkového úřadu na ochranu ústavy (BfV) označovány a zaznamenávány:

„1. Všechny trestné činy, které naplňují jednu či více skutkových podstat takzvaných klasických protistátních deliktů, i když v konkrétním případě není určena politická motivace. U protistátních deliktů se jedná se konkrétně o následující skutkové podstaty“ §§ 80-83 (příprava útočné války, podněcování útočné války, velezrada proti spolku, velezrada proti zemi, příprava velezrádného jednání), 84-86a (pokračování v činnosti strany, prohlášené za protiústavní, porušení zákazu sdružování, šíření propagačních materiálů protiústavních organizací, užití znaků protiústavních organizací), 87-91 (Činnost agenta pro sabotážní účely, protiústavní sabotáž, protiústavní působení proti Bundeswehru a veřejným bezpečnostním orgánům, příprava závažného činu ohrožujícího stát, účast na vztazích ke spáchání závažného činu ohrožujícího stát, hanobení spolkového prezidenta, hanobení státu a jeho symbolů, protiústavní hanobení ústavních orgánů, navádění ke spáchání závažného činu ohrožujícího stát), 94-100a (vlastizrada, vyzrazení státního tajemství, vlastizrádné sledování, vyzvídání státního tajemství, vydání státního tajemství, vyzrazení ilegálního tajemství, vyzrazení ilegálního tajemství omylem, vlastizrádná činnost agenta, činnost agenta tajných služeb, styky ohrožující mír, vlastizrádné falšování), 102-104a (útok proti orgánům a zástupcům cizího státu; urážka orgánů a zástupců cizího státu, poškození vlajek a výsostných znaků cizího státu); 105-108e (trestné činy proti ústavním orgánům jakož i volbám a hlasováním), 109-109h (trestné činy proti obraně země), 129a (vytvoření teroristického sdružení), 129b (kriminální a teroristické sdružení v zahraničí), 234a (únos lidí) nebo 241a (politické podezření) „trestního zákoníku (StGB). Jako relativně často se vyskytující příklady je zde možné zmínit podněcování (§ 130 StGB) a propagandistické delikty (§§ 86, 86a StGB), ale počítají se k nim též vytvoření teroristického sdružení (§ 129a StGB) a vlastizrada (§§81, § 82 StGB).

2. Dále též trestné činy, které mohou být spáchány v rámci běžné kriminality (např. delikty zabití nebo ublížení na zdraví, zhářství, delikty odporu, poškození věci), avšak pouze pokud při zhodnocení celkových okolností případu anebo postojích pachatele existují důvody, že:

- mají ovlivnit proces demokratického vytváření vůle, sloužit k dosažení nebo k zamezení politických cílů nebo směřovat proti realizaci politických rozhodnutí;
- směřovat proti svobodnému demokratickému ústavnímu pořádku, případně proti jeho podstatným náležitostem, existenci nebo bezpečnosti spolku nebo spolkové země nebo mají za cíl narušit úřadování členů ústavních orgánů spolku nebo spolkových zemí;
- ohrožují užitím násilí nebo na něj zaměřeným přípravným jednáním zahraniční zájmy Spolkové republiky Německo;
- směřují proti osobě kvůli jejím politickým postojům, národnosti, státní příslušnosti, rase, barvě pleti, víře, světonázoru, původu nebo z důvodu jejich fyzického vzhledu, jejich postižení, jejich sexuální orientaci nebo jejich společenskému statutu (tzv. nenávisťná kriminalita); k tomu se započítávají i zločiny, které jsou spáchány ne bezprostředně proti osobě, nýbrž ve výše uvedené souvislosti proti instituci nebo věci (Bundesamt für Verfassungsschutz 2010: 35-36).

Uvedené skutečnosti jsou podle BfV „hodnoceny v rámci vícedimenzionálního sledování z různých hledisek, přičemž jsou dokazovány zvláště určení kvality deliktu, objektivního tematického přiřazení činu, subjektivní zázemí činu, možná mezinárodní dimenze činu a případně zřetelné extremistické vyznění činu. V této souvislosti jsou rovněž rozšířeny na oblast násilných deliktů a jsou stanoveny na spolkové úrovni. Diferencované znázornění umožňuje konkrétní zhodnocení dat orientované dle potřeb a vytváří tím základy pro cílené nasazení represivních a preventivních protopatření (Bundesamt für Verfassungsschutz 2010: 36).

V pravidelných zprávách BfV jsou využívána data, které zpravodajské službě poskytuje Spolkový kriminální úřad (BKA). Ve zprávách jsou pak přiřazovány ke kategoriím:

- politicky pravicově motivovaným trestným činům s extremistickým pozadím;
- politicky levicově motivovaným trestným činům s extremistickým pozadím;
- trestné činy s extremistickým pozadím z oblasti „politicky motivované cizinecké kriminality“ (Bundesamt für Verfassungsschutz 2010: 37-52).

Extremismus přitom označuje aktivity, které jsou zaměřeny na odstranění základů svobodné demokracie (Bundesamt für Verfassungsschutz 2009: 11). Extremistickými činnostmi jsou ve smyslu zákona na ochranu ústavy aktivity s takovým cílovým zaměřením, které má odstranit

základní hodnoty svobodné demokracie. K tomu patří přípravná jednání, agitace a násilné činy (Bundesamt für Verfassungsschutz 2009: 9). Svobodný demokratický řád je definován nepostradatelnými nejvyššími hodnotovými principy jakožto jádra existence demokracie. Tyto fundamentální hodnotové principy určují zákonodárství spolku a spolkových zemí, jakož i zákonů na ochranu ústavy. K těmto základům patří následující ústavní principy:

- právo lidu, vykonávat státní moc ve volbách a hlasováních a skrze zákonodárnou a soudní orgány a volit zastoupení lidu ve všeobecných, přímých, svobodných, rovných a tajných volbách;
- vázanost zákonodárství na ústavní pořádek a vazba výkonné moci a soudnictví na zákon a právo;
- právo na vytvoření a vykonávání parlamentní opozice;
- odvolatelnost vlády a její odpovědnost vůči zastoupení lidu;
- nezávislost soudů;
- vyloučení jakéhokoliv násilného panství a panství zvůle;
- lidská práva konkretizovaná v základním zákoně (Bundesamt für Verfassungsschutz 2009: 12-13).

7. Koncept extremisticky motivované kriminality ve vybraných zemích

Pojem extremismus byl používán i ve švýcarských úředních bezpečnostních dokumentech, a to ve stejném pojetí jako v Německu, tedy jako odmítnutí svobodného demokratického pořádku (Schweizerischer Bundesrat 2004: 5019). Nicméně, jak uvedla švýcarská Spolková rada: „V protikladu k zemím, kde jsou instituce ochrany ústavy široce rozvinuté, nestačí ve Švýcarsku organizovaná činnost skupiny k odstranění demokracie nebo lidských práva nebo právního státu sama o sobě k tomu, aby byla sledována orgány ochrany státu. Taková skupina musí k dosažení těchto cílů ještě páchat násilné činy nebo je připravovat. Pojem násilí je sám v trestním právu nejasný a sporný. Společný jmenovatel definice popisuje násilí jako působení na druhého uskutečněné nasazením tělesné síly. Zda je pojem násilí rozšířen nad rámec fyzického násilí, např. na psychický nátlak, je sporné. Dále bude násilí definováno jako aktivní a individuální nebo kolektivní užití fyzického nátlaku skrze tělo nebo prostředek, aby byl prosazen určitý cíl. Do toho nespádají ani pasivní jednání ani strukturální podmínky. K násilí jsou připraveni každý extremisté, kteří ve svých politických postojích a ve svém veřejném vystupování dávají najevo připravenost k užití násilí, ale ze strategických nebo taktických ohledů neagitují kontinuálně militantně. To je případ násilných extremistů, který je odlišuje od extremistů připravených k násilí“ (Schweizerischer Bundesrat 2004: 5019-5020).

Ve výroční zprávě Spolkového policejního úřadu (Fedpol) ve Švýcarsku jsou v kapitole „Terorismus a protistátní kriminalita“ popisovány islamistický násilný extremismus a terorismus, etno-nacionalistický násilný extremismus a terorismus a další násilný extremismus (mj. anarchistický násilný extremismus a násilný extremismus ve jménu zvířecích práv) (Bundesamt für Polizei fedpol 2011: 34-39).

V rakouské Zprávě o ochraně ústavy, kterou vydává rakouská vnitřní zpravodajská civilní služba - Spolkový úřad pro ochranu ústavy (BVT), je používán pojem extremismus a jsou zde obsaženy i statistiky k jednotlivým formám extremismus (pravicový, levicový, islamistický, cizinecký), které by měly být v budoucnu srovnatelné na základě nového systému hlášení. Za stávajícího stavu je ve vztahu k prezentovaným statistikám konstatováno: „Obecně je třeba zohlednit, že kriminalistické ukazatele a statistiky nemohou podat ani přibližné znázornění „kriminální reality“ ve smyslu faktického rozšíření trestněprávně relevantních forem jednání. Obsahují především odkazy na okolnosti známé úřadům, kterým byla od bezpečnostních úřadů připsána trestněprávní relevance nebo se vycházelo z k nim vztaženého podezření

v počátečním stadiu vyšetřování nebo policejní intervence“ (Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung 2011: 18-19).

Extremismus a extremistická kriminalita jsou úředně vymezeny a sledovány i na Slovensku. Podle vládní slovenské Koncepce boje proti extremismu na léta 2011-2014 je za extremismus možné „považovat jednání a aktivity vycházející z postojů krajně vyhocené, demokratickému systému nepřátelské ideologie, které či už přímo nebo nepřímo, anebo v určitém časovém horizontu destruktivně působí na existující demokratický systém a snaží se ho nahradit systémem typu totalitního nebo diktatury. Druhým charakteristickým rysem extremismu a s ním spojovaných aktivit je, že útočí na systém základních práv a svobod garantovaný ústavou a mezinárodními lidsko-právními dokumenty, anebo se snaží svými aktivitami uplatňování těchto práv ztížit, či je znemožnit. Jejich cílem a důsledkem je zničit demokratické uspořádání společnosti v jejích základech. Za další charakteristické znaky extremismu se považuje snaha o omezení, potlačení, znemožnění výkonu základních práv a svobod pro určité skupiny obyvatelstva definované jejich pohlavím, národností, rasou, etnikem, barvou pleti, náboženským vyznáním, jazykem, příslušností ke společenské třídě, majetkem, jakož i použitím fyzického násilí namířeného proti majetku, anebo názorovým a politickým oponentům“ (Ministerstvo vnútra SR 2011)“

Podle téže koncepce jsou extremisty „osoby nebo skupiny osob (skinheads, anarchisté a pod.), které se vyznačují zejména odmítáním platných právních a morálních norem, vysokou mírou názorové nebo rasové nesnášenlivosti a protiprávním jednáním s prvky agresivity, násilí a brutality. Jsou to osoby, které se vyznačují zejména:

- a) odmítáním obecně závazných právních předpisů a vysokou mírou názorové, národnostní, etnické, rasové nenávisti, nenávisti z důvodu barvy pleti, vyznání nebo jiné obdobné nenávisti založené na odlišnostech,
- b) motivací protiprávního jednání s prvky agresivity, násilí a brutality,
- c) agresivním jednáním projevujícím se fyzickými nebo verbálními aktivitami v souvislosti s konáním sportovních a společenských akcí, které směřují ke způsobení fyzické újmy osobám, majetkové a nemajetkové škodě osobám, organizátorem a na přilehlých objektech nebo které jsou způsobilé narušit veřejný pořádek,
- d) projevem příslušnosti k zájmové skupině nebo hnutí svým vzhledem (včetně tetování), oděvem, fyzickým a verbálním projevem, vytvářením, rozšiřováním materiálů (například trička, CD nosiče, jiné tiskoviny, internetové stránky, odznaky),

e) finanční, materiální a jinou podporou extremistů a extremistických skupin“ (Ministerstvo vnútra SR 2011).

Kriminalitou extremistů a kriminalitou extremistických skupin se v SR rozumí taková kriminalita, která je motivovaná rasovou, národnostní, etnickou nesnášenlivostí a páchaná příznivci extremistů a extremistických skupin (Ministerstvo vnútra SR 2011). Tato kriminalita je pak evidována v odpovídajících statistikách v SR (příčemž je třeba poukázat na skutečnost, že na Slovensku je pojem extremismus pojmem právním v tom smyslu, že se vyskytuje přímo v trestním zákoně, což bylo zakotveno novelou z roku 2009 (Zákon č. 257/2009 Sb., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z. z., v znení neskorších predpisov).

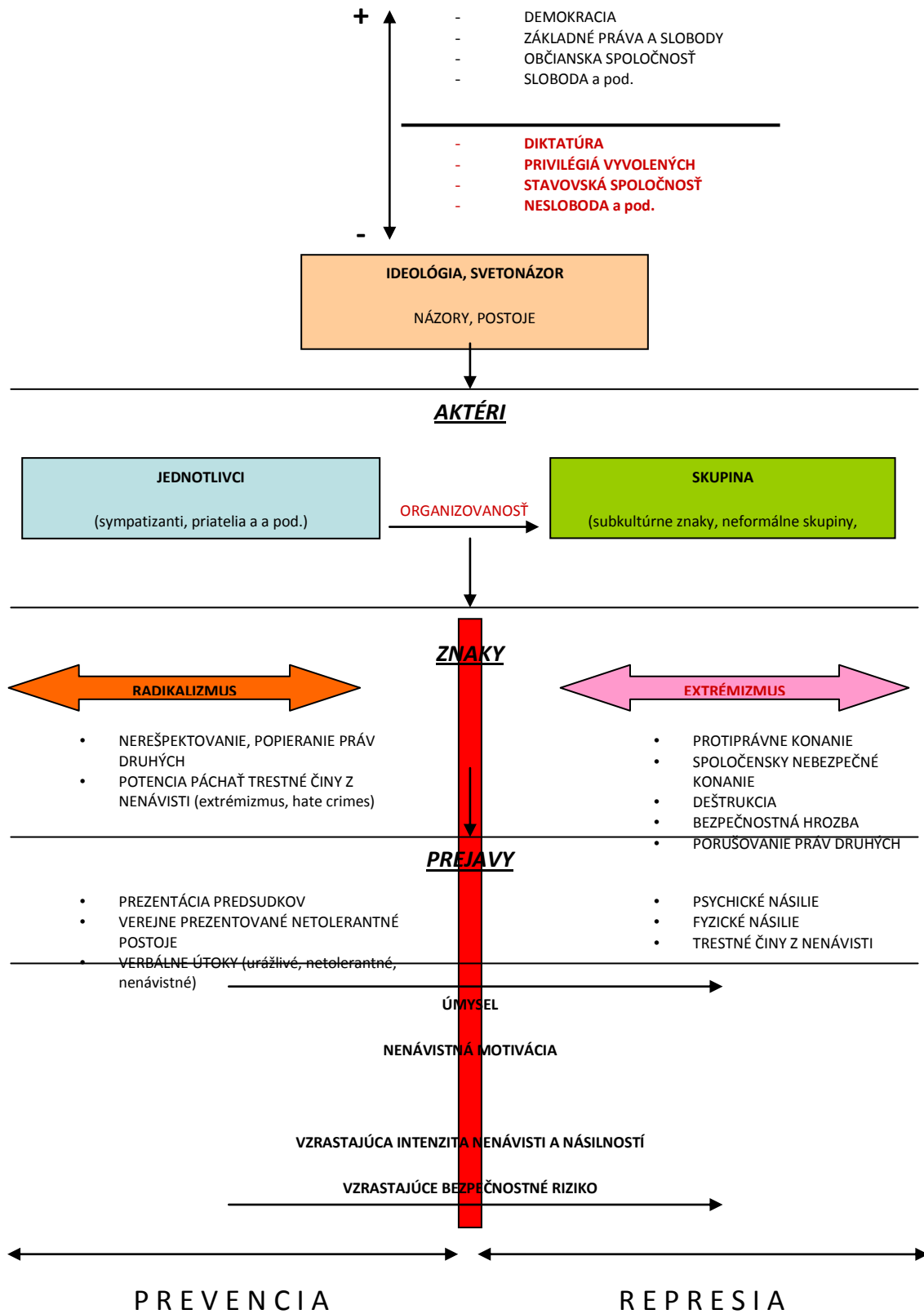
Z hlediska zaměření této analýzy je podstatný fakt, že ve slovenské koncepci z roku 2011 byla rozebírána problematika hate crime a příslušná pasáž bude nyní pro svoji důležitost pro českou diskusi celá citována: „V současnosti má OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě) a ODIHR (Úřad pro demokratické instituce a lidská práva), nový pohled na extremismus jako na trestné činy z nenávisti (hate crime), který se dá popsat jako jakýkoliv trestný čin zaměřený tak proti osobě, jakož i proti majetku, kde oběť nebo objekt trestného činu byly vybrány na základě jejich skutečné nebo domnělé příslušnosti, souvislosti, podpory, nebo členství v určité skupině, určené podle společné charakteristiky jako rasa, národnost nebo etnický původ, jazyk, náboženství, sexuální orientace a podobně. Při posuzování těchto trestných činů je v popředí prokázání motivu, který má vykazovat předmětné znaky. Takto definované trestné činy mohou nahradit dosud zažitý pojem "rasově motivovaný trestný čin", který je přece jen úžeji vymezený. Zároveň však trestný čin z nenávisti jasně pojmenovává podstatu problému a je méně vágní jako pojem „extremismus“. Z tohoto důvodu je k zamyšlení, zda by pojem „trestný čin z nenávisti“ neměl promítnout do budoucí právní úpravy trestního zákona. O trestném činu z nenávisti lze tedy hovořit tehdy, když je spáchaný trestný čin namířen vůči jednotlivci nebo jeho majetku z důvodu jeho věku, barvy pleti, pohlaví, rasy, národnosti, vyznání, sexuální orientaci nebo tělesnému postižení a podobně. Pojem „trestný čin z nenávisti“ je pojmem novým a svým širokým zněním se snaží pokrýt různé trestné činy, které dosud nebyly zakotveny v trestních zákonech evropských států. Jde o trestné činy, které jsou motivovány nenávistí k druhému člověku nebo skupině osob. Dosud byly známy a časté důvody útoku jiná barva pleti nebo příslušnosti k jiné národnostní menšině nebo etnické skupině, či k jinému vyznání. S rozvojem společnosti však přibývají nové důvody nenávisti u lidí neschopných přijmout jiný názor. Mezi ně patří např.

odlišné politické smýšlení, pohlaví, věk, sexuální orientace a jiné. V současnosti z právního hlediska lze zahrnout mezi zločiny z nenávisti rasově motivované trestné činy. Měly by sem však patřit i ty, které jsou motivované stejnou, i když skrytou nenávistí, ale stejně zanechávají pocit nebezpečí ve společnosti. Jde zejména o trestné činy vůči homosexuálům, starším občanům, lidem s jinými hodnotami a názory“ (Ministerstvo vnútra SR 2011).

Vůči textu uvedenému ve slovenské koncepci je možné vznést námitky, že pojem „hate crime“ není až zas tak novým pojmem (má za sebou již třicetiletou historii) a nepředstavuje „nový pohled na extremismus“ (a to ani v rámci OBSE, jak bude ukázáno dále), ale jedná se autentický přístup k problematice určité deliktní činnosti, kde se prolíná jeho záběr se záběrem extremistického přístupu. Pro úplnost je možné představit i schematické znázornění slovenské konceptualizace extremismu.

Schéma rámcového vymezení problematiky extrémizmu (dle MV SR)(Zdroj: Ministerstvo vnútra SR 2011)

HODNOTOVÉ PRINCÍPY

8. Hate Crime v OBSE

V Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), které je Česká republika členem, je koncept hate crime prosazován jako koncept nosný. Děje se tak především v gesci Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) OBSE, který má sídlo ve Varšavě (nadále bude užívána jako anglická zkratka, český ekvivalent zkratky se nepoužívá). V roce 2003 byl pověřen i působností oblasti boje proti netoleranci a diskriminaci a v této souvislosti začal být na aktivní i na poli boje proti zločinům z nenávisti. V ČR je Národním styčným bodem pro boj proti hate crimes (NPC) pro ODIHR Ministerstvo vnitra ČR (konkrétně odbor bezpečnostní politiky) (Organisation for Security and Cooperation in Europe 2008).

Zločin z nenávisti je dle ODIHR definován jako „trestný čin, který je motivován intolerancí k určité skupině ve společnosti. K tomu, aby bylo možné trestný čin kvalifikovat jako hate crime, je třeba splnit dvě kritéria:

- čin musí být trestný podle trestního zákona v rámci právní jurisdikce tam, kde byl spáchán;
- trestný čin musí být spáchán s předsudečnou motivací (bias motivation).

Tato předsudečná („bias“) motivace znamená, že pachatel si vybral terč zločinu na základě „chráněných charakteristik“ („protected characteristics“).

Chráněná charakteristika je fundamentální nebo základní charakteristika, která je sdílena skupinou, jako je „rasa“, náboženství, národnost, jazyk nebo sexuální orientace. Cílem nenávisti může být osoba, skupina osob nebo majetek spojený se skupinou, která sdílí chráněnou charakteristiku“ (Organisation for Cooperation and Security in Europe 2010: 2).

Mandát ODIHR na poli boje proti hate crime zahrnuje:

„- pomoc zúčastněným státům, aby vypracovaly a předložily legislativu, která účinně zasáhne proti hate crimes;

- vytváření schopností soudních systémů v zúčastněných zemích, a u příslušníků bezpečnostních složek, státních zástupců a soudců, kteří v nich pracují;
- zvýšení povědomí o hate crime mezi vládními úředníky, občanskou společností a v mezinárodních organizacích;
- podpora úsilí občanské společnosti o sledování a zaznamenávání zločinů z nenávisti (Organisation for Cooperation and Security in Europe 2010: 2-3).

ODIHR na poli boje proti hate crimes spolupracuje se členskými státy (každý členský stát prostřednictvím NPC eviduje informace o hate crimes), organizacemi občanské společnosti a

dalšími mezinárodními organizacemi (např. Agenturou OSN pro uprchlíky, Mezinárodní organizací pro migraci, Mezinárodní asociace státních zástupců)(Organisation for Cooperation and Security in Europe 2010: 3). Hlavní výstupy OSCE na poli boje proti hate crimes jsou zachyceny v následující tabulce.

Konkrétní výstupy činnosti OSCE proti hate crimes

Hate Crimes v regionu OBSE – incidenty a reakce (Hate crimes in the OSCE region — incidents and Responses)	Každoroční zprávy o výskytu hate crimes a osvědčených postupech), které participující státy a občanská společnost přijaly k jejich řešení.
Právo hate crime: Praktický manuál (Hate Crime Laws: A Practical Guide)	Stavuje jasně a přehledně důvody pro vypracování zločinů z nenávisti, s příklady a komentáři, které jsou k dispozici k různým přístupům. Příklady jsou vytvářeny nejen za účelem poskytnutí pomoci právním expertům, ale mohou posloužit jako podklad pro politiky, občanskou společnost, příslušníky bezpečnostních složek a další zúčastněné strany.
Předcházet a reagovat na hate crimes –průvodce zdroji pro nevládní organizace v regionu OBSE (Preventing and Responding to Hate Crime – A Ressource Guide for NGOs v regionu OBSE)	Nabízí definice hate crime, praktické rady jak nejlépe předcházet a reagovat na daný fenomén, užitečný seznam zdrojů
Pochopit hate crimes (Understanding Hate Crimes)	Je to série bookletů věnovaných jednotlivým zemím zaměřená na pomoc policii a státním zástupcům, legislativcům, lokálním úřadům a nevládním organizacím lépe pochopit problém hate crime
TANDIS – Tolerance and Non-Discrimination Information System (Informační systém tolerance a	Veřejná internetová stránka poskytuje informace, jako jsou mezinárodní normy a nástroje, zprávy o jednotlivých zemích a zprávy od zúčastněných států a

nediskriminace), //tandis.odihr.pl	http:	mezinárodních organizací a připravované události vztahující se k problémům tolerance a nediskriminace.
---------------------------------------	-------	---

Zdroj: Organisation for Cooperation and Security in Europe 2010: 3

Činnost OBSE se je v oblasti problematiky hate crime silně ovlivněna americkým přístupem, který při přípravě podstatných dokumentů (především Hate Crimes Law) prosazovala expertní konzultantka Allison Jernow. Ve workshopech při přípravě dokumentů sehrál důležitou roli při formulaci závěrečných stanovisek i člen working group Michael Lieberman z Anti-Defamation League z USA. Je třeba mít na paměti, že USA a Kanada jsou členskými státy OBSE (což vyplývá z logiky toho, že tato organizace je nástupkyní Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, na jejímž vzniku v roce 1975 participovaly státy tehdejšího východního i západního bloku i nezúčastněné státy). Pro OBSE je koncept hate crime výhodný v tom smyslu, že umožňuje zapojit i středoasijské členské státy organizace, které by vzhledem k jejich autoritářskému charakteru a vlivu islámu měly problém s obecným konceptem extremismu.

Současně je třeba uvést, že OBSE přímo nenabádá k tomu, aby členské státy přijaly model hate crime jako jediný možný. ODIHR vyžaduje především efektivní boj proti tomuto fenoménu a srovnatelné statistiky. Na aktivitách ODIHR participují i zástupci členských států s koncepty extremistické a politicky motivované kriminality (např. Německa). Zatím není známo, že by některé členské státy zcela přejaly koncept hate crime přímo od OBSE (možná s dílčí výjimkou Bosny a Hercegoviny), snaží se však o zasílání statistických údajů dle požadavků ODIHR.

Je rovněž třeba zmínit, že tehdejší § 196 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon z ČR byl uveden vedle legislativy USA a Spojeného království jako modelový příklad legislativy proti hate crimes v oblasti skutkové podstaty („substantive offence“). Podle autorů se jinde v oblasti OBSE nevyskytuje. Byla definována jako zvláštní podstata, která obsahuje předsudečný (“bias“) motiv jako integrální prvek právní definice skutkové podstaty“ (Organisation for Security and Cooperation in Europe 2009: 32-33). Je tedy zajímavé, že ČR je v daném typu chápána jako země s legislativou odpovídající pojetí hate crime v zemích, kde je tento koncept nejvíce rozvinut. Obecné rozlišení trestněprávní legislativy dle ODIHR je zachyceno v následující tabulce.

Typologie trestně-právní legislativy proti hate crimes dle OBSE

Samostatné skutkové podstaty	Předsudečný (“bias“) motiv je integrálním prvkem definice skutkové podstaty.
Zpřísnění trestů	Obecné zpřísnění trestů za předsudečný motiv
	Specifické zpřísnění trestů (zpřísnění trestů za předsudečný motiv pouze u určitých skutkových podstat)

Zdroj: Organisation for Cooperation and Security in Europe 2009: 32-34.

To, co je nazýváno obecným zpřísněním trestů, je dle české právní terminologie přitěžující okolností, specifickým zpřísněním trestů je pak dle české právní terminologie kvalifikovaná skutková podstata.

9. Problematika extremismu a hate crime v dalších evropských organizacích

V dalších evropských organizacích jsou koncepty extremismu a hate crime používány a případně různě kombinovány. Rady Evropy využívá v dokumentech Parlamentního shromáždění primárně pojetí extremismu, které je inspirováno tzv. teorií extremismu (konkrétně německým politologem Uwe Backesem), a chápe tedy extremismus jako „odmítnutí základních hodnot a pravidel hry demokratického ústavního státu“ (Parliamentary Assembly, Council of Europe 2010a). V doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 2010 „Boj proti extremismu: cílem, deficitem a nezdary“ je použit pojem anti-extremistická legislativa (Parliamentary Assembly, Council of Europe 2010b).

Na základě spolupráce s OBSE však i materiály Rady Evropy obsahují doporučení o boji proti hate crime (mj. široký mandát antidiskriminačním orgánům, kooperativní vztahy vlád s menšinovými komunitami, zaznamenávání předsudečné motivace trestných činů, zlepšit přístupy pro vyřizování stížností jednotlivců i dotčených skupin, tvrdá soudní reakce vůči hate crimes, důsledné vyžadování stávajících zákonů proti hate crimes, aby se zvýšil jejich odstrašující efekt)(Hammarberg 2008).

Pojmy „hate crimes“ a „hate speech“ jsou přímo užity i v doporučení Výboru ministrů Rady Evropy CM/Rec(2010)5 ze dne 31. března 2010, které se týká opatření v boji proti diskriminaci na základě sexuální orientace nebo genderové identity (Committee of Ministers, Council of Europe 2010). Podle tohoto doporučení by mj. členské státy v oblasti hate crime:

- měly zajistit účinné, rychlé nestranné vyšetřování údajných případů trestných činů a jiných incidentů, kde sexuální orientace nebo genderová identita oběti odůvodňují podezření, že představovaly motiv pro pachatele
- měly zajistit, aby byl předsudečný motiv vztahující se k sexuální orientaci brán do úvahy jako přitěžující okolnost při stanovení sankcí;
- přijmout vhodná opatření zajišťující, že oběti a svědci hate crimes vztažených k sexuální orientaci a genderové identitě budou povzbuzováni k tomu, aby tyto činy a incidenty hlásili, a za tímto účelem by měly členské státy přijmout veškerá nezbytná opatření zajišťující, aby bezpečnostní složky, včetně soudnictví, měly potřebné znalosti a schopnosti k identifikaci takových trestných činů a incidentů a zajistili přiměřenou pomoc a podporu obětem a svědkům;
- přijmout vhodná opatření k zajištění bezpečnosti a důstojnosti všech osob ve vězení nebo jiným způsobem zbavených svobody, včetně lesbických, gay, bisexuálních a transgender

osob, a zejména přijmout opatření na ochranu proti fyzickému napadení, znásilnění a jiných forem sexuálního zneužívání, ať již spáchaných od ostatních vězňů nebo od zaměstnanců; musí být přijata opatření odpovídajícím způsobem ochraňující a respektující genderovou identitu transgender osob;

- měly zajistit, že příslušná data jsou shromažďována a analyzována podle rozšíření a povahy diskriminace a netolerance na základě sexuální orientace a genderové identity, zejména na „hate crimes“ a nenávistí motivované incidenty vztahující se k sexuální orientaci nebo genderové identitě (Committee of Ministers, Council of Europe 2010).

V oblasti nenávistných projevů by podle stejného dokumentu členské státy měly:

„- přijmout opatření proti všem formám projevu, včetně v médiích a na internetu, které mohou být odůvodněně chápány jako takové, které vyvolají účinek podněcovat, šířit či podporovat nebo jiné formy diskriminace proti lesbám, gaům, bisexuálům a transgender lidem. Takové projevy by měly být zakázány a veřejně odsouzeny, kdykoliv se objeví. Všechna opatření by měla respektovat základní práva na svobodu projevu v souladu s článkem 10 Úmluvy a judikaturou Soudního dvora“ (Committee of Ministers, Council of Europe 2010).

V Evropské unii se v rámci Europolu zaměřuje pozornost především na terorismus, přičemž kromě průkazných teroristických činů jsou v pravidelných zprávách o situaci a trendech v Evropské unii uváděny pravicově-extremistické, levicově-extremistické a monotematické single-issue“) násilné činy, které jsou závažné, ale nemají teroristický rozměr – např. takto byla zmíněna „kauza Vítkov“ (Europol 2010: 39). Extremistická kriminalita je zde tedy vztažena k násilí.

Agentura pro základní práva Evropské unie se naproti tomu zaměřuje především na široký pojem a koncept antidiskriminační legislativy (kde je trestněprávní oblast pouze jednou z řady dalších oblastí regulace). V jeho rámci již byla využita i koncepce „hate crimes“ a „hate speech“, a to v oblasti ochrany osob LGBT-zaměření (European Union Fundamental Rights Agency 2009). Z konceptu antidiskriminační legislativy vychází i Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008, o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, které je do souvislosti s hate crime dáváno ve výše citovaném dokumentu FRA i v mediální sféře (European Jewish Press 2007).

10. Vývoj politiky proti extremismu v ČR z hlediska hate crime

Politika v ČR proti extremismu od svého počátku zahrnuje i velkou část toho, co je možné podřadit pod pojem hate crime. Je přitom zajímavé, že policejní složky a zpravodajské služby se již na počátku devadesátých let přiklonily ke konceptu extremismu (jak je patrné např. již z názvu „Metodického pokynu k ujednocení postupu Policie ČR při plnění úkolů k ochraně bezpečnosti osob a majetku před protiprávním jednáním extremistických skupin a hnutí“ z roku 1991, zatímco Ministerstvo vnitra ČR vycházelo z konceptu kriminality v rámci internetních konfliktů, což lze dovodit z materiálu „Internetní konflikty (Rozbor střetů, v jejichž důsledku byla hlášena napadení Romů a členů jiných etnických skupin v České republice od ledna do října 1993 (Ministerstvo vnitra ČR 1993).

Podle současné definice Ministerstva vnitra ČR, která je užívána ve zprávách a strategiích o extremismu jsou pojmem extremismus „označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Mezi tyto principy patří:

- úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy),
- svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy),
- nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy),
- svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy),
- volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy),
- ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy),
- svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcižitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod)“
- Extremistické postoje jsou způsobilé přejít v aktivity, které působí, ať již přímo nebo v dlouhodobém důsledku, destruktivně na stávající demokratický politicko - ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií) (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 9).

Pojmem kriminalita s extremistickým podtextem se podle MVČR „míní ty formy trestné činnosti, o nichž je důvod se domnívat, že byly extremistickými postoji motivovány nebo ovlivněny. Alternativně lze v řadě případů používat i pojmu kriminalita motivovaná rasovou, národnostní či jinou sociální nenávistí (jde o obdobu hate crimes, což je termín používaný kriminologií angloamerického původu)“ (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 10).

Dále bylo upřesněno: „Jde o jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohnutkou je apriorní nenávist vyplývající z příslušnosti adresáta útoku k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině, přičemž specifickým typem zařaditelným do této kategorie kriminality jsou také útoky proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému, jsou-li motivovaná apriorní nenávistí vůči němu“ (MVČR 2003: 10). Na toto pojetí extremismu a extremistické kriminality navazuje i Strategie boje proti extremismu v roce 2009 z roku 2010 (Ministerstvo vnitra ČR 2010: 1).

Specifickou definici extremismu používá i Policie ČR. Podle závazného pokynu policejního prezidenta 94/2010 o činnosti na úseku extremismu, sekt a diváckého násilí se pro účely tohoto závazného pokynu se „rozumí sledovanou kriminalitou přestupek nebo trestný čin související s extremismem jako protiprávní činností vycházející zejména z politických, rasových, etnických, sociálních, náboženských, jazykových, ekologických a ekonomických pohnutek, která je namířena proti základním lidským a politickým právům a svobodám, demokratickým základům státu, svrchovanosti a územní celistvosti státu“ (Závazný pokyn policejního prezidenta 94/2010).

Obě dvě definice extremistické kriminality (myšleno MVČR a Policie ČR) jsou sice zdánlivě ve vzájemném souladu, ale policejní definice definuje extremismus jako protiprávní činnost, což z definice MVČR automaticky nevyplývá (tam extremismus „pouze“ útočí proti základním demokratickým principům, což ale ještě nemusí znamenat automaticky protiprávnost). Vyčet pohnutek je pak v policejním pokynu nadbytečný (a v zásadě se spíše blíží širokému konceptu hate crimes – i když bez sexuálních a genderových aspektů - než konceptu extremismu).

11. Trestné činy v ČR relevantní z hlediska hate crime a extremismu

Pokud se jedná o konkrétní skutkové podstaty, které v ČR nejvíce souvisejí s konceptem extremistické kriminality i konceptem hate crime, vymezilo řadu z nich MVČR již v roce 2003 (Ministerstvo vnitra ČR 2003: 10), jejich názvy však již v několika případech neodpovídají terminologii nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který navíc obsahuje i nové relevantní skutkové podstaty. Tyto trestné činy – ve vztahu k pojetí hate crime (což odpovídá zaměření článku) budou vymezeny v následující tabulce (včetně hate speech deliktů). Pojetí legislativy proti hate crime bude odvozeno od pojetí ODIHR viz výše).

Samostatné skutkové podstaty	<p>Předsudečný (“bias“) motiv je integrálním prvkem definice skutkové podstaty:</p> <p>§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (pouze odst. 2)</p> <p>§ 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob</p> <p>§ 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod</p> <p>§ 400 Genocidium</p> <p>§ 401 Útok proti lidskosti (odst. 1, písm. e).</p> <p>§ 402 Apartheid a diskriminace skupiny lidí</p> <p>§ 403 Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka</p> <p>§ 404 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka</p> <p>405 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia</p> <p>§ 413 Perzekuce obyvatelstva</p>
Zpřísnění trestů	<p>Obecné zpřísnění trestů za předsudečný motiv:</p> <p>§ 42 Přítěžující okolnosti (písm. b). „Soud jako k přítěžující okolnosti přihlédně zejména k tomu, že pachatel trestný čin spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky“.</p> <p>Specifické zpřísnění trestů, resp. kvalifikované skutkové podstaty („spáchá-li čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání</p>

	<p>nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání“..., případně variace tohoto znění):</p> <p>§ 140 Vražda (odst. 3, písm. g)</p> <p>§ 145 Těžké ublížení na zdraví (odst. 2, písm. f)</p> <p>§ 146 Ublížení na zdraví (odst. 2, písm. e)</p> <p>§ 149 Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (odst. 2, písm. c)</p> <p>§ 170 Zbavení osobní svobody (odst. 2, písm. b)</p> <p>§ 171 Omezování osobní svobody (odst. 3, písm. b)</p> <p>§ 172 Zavlečení (odst. 3, písm. b)</p> <p>§ 175 Vydírání (odst. 2, písm. f)</p> <p>§ 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (odst. 3, písm. b)</p> <p>§ 228 Poškození cizí věci (odst. 3, písm. b).</p> <p>§ 329 Zneužití pravomoci úřední osoby (odst. 2, písm. b)</p> <p>§ 378 Urážka mezi vojáky (odst. 2)</p> <p>§ 379 Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí (odst. 2, písm. d)</p> <p>§ 380 Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí (odst. 2, písm. c)</p> <p>§ 382 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti (odst. 2, písm. c)</p> <p>§ 383 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností (odst. 2, písm. c).</p>
--	--

Vedle těchto trestných činů je ve vztahu k náboženským předsudkům ještě důležitý § 176 Omezování svobody vyznání (jako samostatná skutková podstata).

Do výše uvedeného přehledu nebyly zapracovány trestné činy, které mohou být spáchány s předsudečnou či extremistickou motivací, zákon to však přímo neuvádí ve skutkové podstatě ani v kvalifikované skutkové podstatě, platí však pro ně obecná přitěžující okolnost (to se týká např. § 358 výtržnictví, který je často na případy související s extremistickými záležitostmi a někdy i etnickými problémy aplikován). Jako specifické záležitosti řeší trestní zákoník i trestné činy související s terorismem (§ 309 vlastizrada, § 311 teroristický útok a § 312 teror).

V českém trestním zákoníku nejsou jako obecné přitěžující okolnosti ani jako kvalifikované skutkové podstaty uvedeny pohnutky spočívající v tom, že čin byl spáchán na jiném pro jeho sexuální orientaci, věk či zdravotní stav, jak prosazují některé nevládní organizace a jak je uvedeno ve výše uvedeném doporučení Rady Evropy. Skupiny lidí definovaných podle uvedených kritérií by však dle určitého výkladu mohly být chráněny před hanobením a podněcováním nenávisti vůči nim jakožto „jiné skupiny osob“ dle § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Výkladem by bylo rovněž bylo možné dospět k tomu, že založení, podpora a propagace hnutí podle § 403 může být vztažena i k hnutí které hlásá zášť ke skupinám lidí podle jejich sexuální orientace, věku či zdravotnímu stavu (je zde rovněž uvedeno „zášť vůči jiné skupině osob“). Tento výklad však není podložen judikaturou.

Ve vztahu k činům, namířeným proti cizincům, je možné využít ustanovení vztahující s k národnostní, rasové či etnické dimenzi. Právní normy neupravují předsudky vůči státní příslušnosti, zpravidla však tyto věci subsumovat pod výše uvedené dimenze. Diskutovat lze i o možnosti, chápat cizince jako „jinou skupinu“ ve smyslu § 355, § 356 a § 403 a následujících, nicméně je sporné, zda by to vzhledem k vágnosti a neurčitosti takto vymezené skupiny bylo uznáno judikaturou. Totéž platí i o imigrantech. Pokud jsou však cizincům či imigrantům přiřčeny národnostní, rasové, etnické nebo náboženské znaky, je možné využívat dalších zmíněných paragrafů, případně i obecných norem zaměřených proti násilným trestným činům, pokud je podněcováno, propagováno, připravováno anebo uskutečňováno násilí proti cizincům a imigrantům.

12. Výhody a nevýhody dosavadního přístupu k extremistické kriminalitě v ČR

Dosavadní přístup České republiky umožňuje v právní oblasti z hlediska bezpečnosti státu i specificky ohrožených skupin občanů postihovat jak to, co vyplývá z konceptu extremistické kriminality, tak to, co vyplývá z konceptu hate crime. Koncept extremismu je v ČR vžitý a je tradičně pevnou součástí vládní politiky, specificky pak resortní politiky ministerstva vnitra a policie ČR. Dále je uplatňován i u zpravodajských služeb, v resortu obrany a v dalších oblastech. Základní hierarchie strategické dokumentů se vztahem k extremismu je následující:

1. Bezpečnostní strategie ČR;
2. Strategie boje proti extremismu;
3. Resortní strategie a koncepční materiály.

V rámci bezpečnostního systému jsou vyčleněny specifické součásti bezpečnostních složek, které jsou zaměřeny proti extremismu a pojem extremismus a toto zaměření je obsaženo přímo v interních normách příslušných institucí. Jedná se o protiextremistické složky Policie ČR na různých úrovních, Vojenské policie, Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství, s pojmem extremismus však pracuje i Úřad pro zahraniční styky a informace a další bezpečnostní a justiční složky.

Problémy se neobjevují primárně v právní, ale ve statistické oblasti s dopady na analýzu, metodiku i širší vnímání problematiky. Problémem je především nejasné odlišení trestných činů, které mají vazbu na extremismus v pojetí uvedeném ve vládních zprávách, a jiných činů dle výše vymezených samostatných skutkových podstat (některé z nich, především dle § 403 a § 404 by však z definice měly být spáchány extremisty), činů spáchaných z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti či spáchaných na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

Pokud spáchá trestný čin dle některé z výše uvedených právních kvalifikací příslušník či sympatizant extremistické scény a tento pachatel je jako takový ve statistikách identifikován, nevznikají problémy. Pokud však takový čin spáchá někdo, kde nepatří do extremistických struktur, a čin se ocitne v kategorii kriminality s extremistickým podtextem (což vyplývá z dosavadního pojetí statistik), zkrusluje se tím rozsah tohoto typu kriminality. To je i případ toho, pokud příslušník extremistické scény spáchá v souvislosti s extremistickou činností trestný čin, který nespádá do výše uvedených právních kvalifikací a tento fakt není

zaznamenán (např. u výtržnictví). Z kategorie kriminality s extremistickým podtextem je samozřejmě třeba vyloučit trestné činy, které spáchá příslušník či sympatizant extremistické scény, ale bez přímé vazby na extremistickou činnost (např. podvod pro soukromý zisk, jiná by však byla situace, pokud by podvodem, krádeží apod. opatroval prostředky pro extremistickou činnost, to by již do kriminality s extremistickým podtextem spadalo).

Obecným problémem je i nepropojenost statistik různých orgánů státní správy – soudů, státního zastupitelství (kde navíc není pojem extremismus jasně konceptualizovaný), Policie ČR (a jejího Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia ČR –ESSK). Následně pak není jasné, které činy, evidované policií jako trestné, byly dovedeny do stádia obžaloby, a které byly následně pravomocně odsouzeny.

Tabulka: Příklady dobré a špatné praxe konceptu extremistické kriminality v ČR

	Čin spáchán příslušníkem extremistické scény v	Čin spáchán člověkem nezapojeným do extremistických struktur
Evidováno podle skutkové podstaty vázané na demonstrativně vymezené „extremistické“ trestné činy.	Dobrá praxe: Případ tzv. „vítkovských žhářů“ – spáchán příslušníky PEX-scény a takto evidován	Špatná praxe: Různé nadávky typu „černá svině/bílá svině“ posouzené podle dřívějších § 198/198a, ad hoc rasistické násilí
Evidováno podle „běžné skutkové podstaty“	Špatná praxe: Případ Františka Sobka a spol. z roku 1999 (násilí pravicových extremistů náhodně vybraným lidem, evidováno pouze jako běžný násilný trestný čin).	Irelevantní kategorie z hlediska tématu

13. Problematika aplikace konceptu hate crime v ČR

Je zřejmé, že vzhledem ke koncepčně-strategickému přejít komplexně k jinému přístupu než konceptu extremistické kriminality by znamenalo vážný zásah do dosavadního systému, který se ukazuje jako v zásadě funkční (přes různé dílčí nedostatky a atributy, které je možné vylepšovat). Koncept hate crime vznikl v USA za jiných společensko-kulturních podmínek, než byl zaveden a uplatňován v ČR.

Koncept kriminality s extremistickým podtextem ve spojení s formulací příslušných ustanovení trestního zákoníku navíc umožňuje flexibilní kombinaci s přístupem hate crime, což ostatně ministerstvo vnitra ČR konstatovalo již v roce 2003 (jak bylo uvedeno výše). V této souvislosti je i některé trestné činy, které byly spáchány tak, že by zapadaly do konceptu hate crime, ale nebyly tak odsouzeny, možné alespoň evidovat v rámci kriminality s extremistickým podtextem.

Týká se to mimo jiné případů se smíšeným (mixed) motivem, kdy soudy neuznají jako dominantní např. motivaci z důvodu etnické či rasové pohnutky, protože podle nich dominuje jiná, a přitom jsou pachatelé příslušníky extremistické scény. Týká se to např. případu usmrcení romského narkomana v Hodoníně v roce 2007 příslušníky neonacistické scény, kde soud jako dominantní uznal útok z důvodu toho, že oběť byla narkoman, ne Rom. Tento případ se stal mj. předmětem diskusí na půdě OBSE (Organisation for Security and Cooperation in Europe 2008). S ohledem na pachatele je však takovýto trestný čin možné podřadit do kriminality s extremistickým podtextem, i když nebyl uznán „rasový motiv“.

Koncept hate crime by v ČR mohl být vhodným doplňkovým atributem statistik i specializace policistů a státních zástupců u těch činů, které jsou stíhány a souzeny podle samostatných skutkových podstat, specifických skutkových podstat i přitěžujících okolností dle předchozího „hate crime vymezení, ale nespáchaly je osoby spojené s extremistickou scénou. Pojem zločin z nenávisti by však byl v českém prostředí matoucí, jako vhodný pojem se jeví „trestné činy s kolektivní předsudečnou motivací“.

14. Nevládní organizace a hate crime v ČR

Koncept hate crime byl v relativně rozsáhlé míře přejat nevládními organizacemi v ČR, zvláště těmi, které se zabývají bojem proti rasismu a podporou a pomocí LGBT komunity. V LGBT komunitě v Evropě je obecně pojem hate crime výrazně preferován, protože umožňuje zařadit činy proti LGBT lidem do této kategorie, což není případ rasistické kriminality a často ani politicky motivované či extremistické kriminality. V pomoci obětem hate crime se výrazně angažuje In-Iustitia.

Boj proti násilí z nenávisti se stal i součástí projektu Czech Kid, orientovaného mj. na pedagogy v ČR. Koncept Czech Kid je inspirován konceptem BritKid, který vytvořil Chris Gaine, profesor aplikované sociální politiky na Univerzitě v Chichesteru. Koncept byl aplikován i v několika dalších zemích (Spanishkid, Czechkid). Czechkid realizuje tým na Katedře občanské společnosti Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy pod vedením Dany Moore (CzechKid 2011).

Násilím z nenávisti se v rámci širší politiky proti rasismu a diskriminaci zabývá i Open Society Fund, včetně jejího pražského zastoupení. Na konci roku 2010 vyhlásila Nadace Open Society Fund Praha v programu Lidská práva a diskriminace otevřenou grantovou výzvu pro předkládání projektů v oblasti boje proti násilí z nenávisti. Nadace OSF obdržela celkem 13 žádostí, její podporu získaly v roce 2011 čtyři organizace a projekty (Nadace Open Society Fund Prague 2011), zachycené v následující tabulce.

Organizace a projekty podpořené Nadací OSF Prague v oblasti boje proti násilí z nenávisti v roce 2011

Organizace	Název projektu	Charakteristika projektu
In Iustitia, o.s.	Právní poradenství obětem násilí z nenávisti	Cílem podpořeného projektu je zvyšování kompetencí osob ohrožených a vystavených zločinů z nenávisti, včetně zvyšování jejich právního povědomí. Prosazování ochrany práv obětí, systémová advokační a mediální činnost. Hlavními aktivitami vedoucími k těmto cílům jsou poskytování právní pomoci obětem, síťování a aktivizace neziskových organizací, vytvoření informačních materiálů pro oběti, monitoring a zvyšování povědomí veřejnosti.

Český výbor	helsinský Poradenské obětem násilí z nenávisti (PCONN)	centrum z pomoc obětem diskriminace. Projekt obsahuje monitoring, sběr dat a jejich analýzu, medializaci kauz a práci s veřejností, poradenství a pomoc obětem (včetně psychologické asistence), odborné vzdělávání pracovníků.
Romea, o.s.	Medializace násilí z nenávisti – zlepšení informovanosti novinářů a background pro média	Hlavním cílem projektu je medializace násilí z nenávisti, monitoring médií a snaha o případnou korekci. Pomoc obětem skrže provoz antidiskriminační linky (ve spolupráci s In Iustitia), medializace konkrétních kauz, osvětové a odborné články, reportáže z míst incidentů, monitoring médií. Vše zaštitěno spolupráci s dalšími neziskovými organizacemi v oblasti. Hlavní cílovou skupinou jsou novináři a Romové.
Poradna občanství, občanská a lidská práva	pro Vypísejte homofobní útoky	Projekt nabízí řadu inovatивních aktivit se zaměřením na LGBT komunitu. Cyklus preventivních diskuzí na učilištích, tisk komiksu, kulaté stoly s policií, neziskovými organizacemi a dalšími zájmovými skupinami, monitoring médií zaměřený na násilí z nenávisti či nenávistné projevy proti komunitě LGBT na internetu. Analýza projevů homofobie v neonacistické propagandě. Vytvoření webové stránky pro oběti nenávistných útoků – poradenství

Zdroj: Nadace Open Society Fund Prague 2011

15. Závěrečná doporučení

- Stavět i nadále boj proti extremismu dominantně na konceptu kriminality s extremistickým podtextem, který by měl vycházet z širšího posouzení činu podle dominantně podle motivace pachatele a okolností případu, umožňující jeho podřazení k extremistické činnosti;
- Činy nespáchané příslušníky extremistických struktur, u nichž využita specifická skutková podstata, přitěžující okolnost nebo kvalifikovaná skutková podstata dle typologie představené v této analýze, evidovat jako jiné trestné činy s kolektivní předsudečnou motivací (aby se ve statistikách oddělila činnost extremistů a „běžných občanů“);
- Pro potřeby mezinárodních organizací, které využívají koncept hate crime (tedy primárně ODIHR OSCE) využívat statistiku, v níž budou extremistické trestné činy a další trestné činy s předsudečnou motivací pojímány souhrnně;
- Doplnit zaměření specialistů na extremismus na okresní a krajské úrovni o tyto trestné činy s jinou předsudečnou motivací;
- Reagovat na doporučení Výboru ministrů Rady Evropy CM/Rec(2010)5 ze dne 31. března 2010;
- Usilovat o propojení statických databází policejního ESSK, nejvyššího státního zastupitelství a soudů takovým způsobem (včetně sjednocení terminologie), aby mohlo docházet k odpovídajícímu vyhodnocování extremistické a jiné předsudečné činnosti.

15. Prameny a literatura

Ameli, Saied R – Mohseni - Ahooui Ebrahim - Ehsan, Shaghasemi - Maryam, Rahimpour (2011): Getting the Message: The recurrence of 'hate crimes' in the UK. Islamic Human Rights Commission,

<http://www.ihr.org.uk/attachments/article/9736/Hate%20Crime%20Exec%20Summary-03.pdf>

American Psychology Association (1998): Hate Crimes Today: An Age-Old Foe. In Modern Dress, http://www.lambda.org/apa_hate.pdf

Antifaschistisches Info-Blatt (2011): Hate Crimes. Eine Hinführung zum Begriff. Nr. 90, pp. 16-17.

Bundesamt für Polizei fedpol (2011): Jahresbericht 2010. Basel: Eidgenössisches Justiz und Polizeidepartment,

<http://www.fedpol.admin.ch/content/dam/data/sicherheit/jahresberichte/jabe-2010-d.pdf>

Bundesamt für Verfassungsschutz (2009): Glossar der Verfassungsschutzbehörden, <http://www.verfassungsschutz.de/download/SHOW/Glossar.pdf>

Bundesamt für Verfassungsschutz (2010): Verfassungsschutzbericht 2009. Berlin: Bundesministerium des Innern.

Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung (2011): Verfassungsschutzbericht 2011. Wien: Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Verfassungsschutz/BVT_VSB_2011_online.pdf

Committee of Ministers, Council of Europe (2010): Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity,

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1606669>

CzechKid (2011): About the authors, <http://czechkid.eu/siauthors.html>

Dauvergne, Mia – Scrim, Katie – Brennan, Shannon (2008): Hate Crime in Canada 2006. Ottawa: Statistics Canada - Canadian Centre for Justice Statistics.

European Jewish Press (2007): EU to finally agree on 'minimal' hate crime and revisionism law, http://www.ejpress.org/article/news/western_europe/16012

European Union Fundamental Rights Agency (2009): Hate Speech and Hate Crimes against LGBT Persons, http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_EN.pdf

Europol (2010): TE-SAT 2010. EU Terrorism Situation and Trend Report. Den Hague: Europol, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/TE-SAT%202010.pdf>

Federal Bureau of Investigation (2011): Hate Crime – Overview, http://www.fbi.gov/about-us/investigate/civilrights/hate_crimes/overview

Glet, Alke (2009): The German Hate Crime Concept: An Account of the Classification and Registration of Bias-Motivated Offences and the Implementation of the Hate Crime Model Into Germany's Law Enforcement System. The Internet Journal of Criminology. http://www.internetjournalofcriminology.com/Glet_German_Hate_Crime_Concept_Nov_09.pdf

Hammarberg, Thomas (2008): “Hate crimes – the ugly face of racism, anti-Semitism, anti-Gypsyism, Islamophobia and homophobia”, http://www.coe.int/t/commissioner/viewpoints/080721_EN.asp

Herczeg, Jiří (2008): Trestné činy z nenávisti. Praha: ASPI. Wolters Kluwer.

Hiller, Andrew – Gambo, Nick (2011): Hate Crimes Legislation, <http://www.slideshare.net/ba319/hate-crimes-legislation-presentation>

Jacobs, J. – Potter, K. (2000): Hate Crimes. Criminal Law & Identity Politics. Oxford: Oxford University Press.

Kalibová, Klára (2011): Násilí z nenávisti a média. In Kalibová Klára (2011): Násilí z nenávisti, rasismus a média. Jak nepsat černobíle o barevném světě. Praha: In Iustitia 2011, pp. 10-25.

LECD (2011): LECD, <https://www.hatecrimes.nl/info-en-links/lecd>

Metropolitan Police (2011): Community Safety Unit, <http://www.met.police.uk/csu/hatecrime.htm>

Ministerstvo vnitra ČR (1993): Interetnické konflikty (Rozbor střetů, v jejichž důsledku byla hlášena napadení Romů a členů jiných etnických skupin v České republice od ledna do října 1993. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

Ministerstvo vnitra ČR (2003): Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

Ministerstvo vnitra ČR (2010): Strategie boje proti extremismu v roce 2009. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

Ministerstvo vnútra SR (2011): Návrh Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014, <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19762>

Moulisová, Marcela (2008): Rasově motivovaná trestná činnost. In Zapletal, Josef a kol. (eds.): Aktuální problémy kriminologie. Praha: Policejní akademie ČR.

Nadace Open Society Fund (2011): Výsledky grantové výzvy Násilí z nenávisti, <http://www.osf.cz/vysledky-grantovych-vyzev/vysledky-grantove-vyzvy-nasili-z-nenavisti>

Newman, Dough (2009): Hate Crimes are Acts of Terrorism, <http://sbpress.com/2009/10/hate-crimes-are-acts-of-terrorism/>

Organisation for Security and Cooperation in Europe (2008): Roundtable Discussion, Workshops, Vienna (not published), archiv M. Mareše

Organisation for Security and Cooperation in Europe (2009): Hate Crime Laws. A Practical Guide. Warsaw: OSCE ODIHR.

Organisation for Security and Cooperation in Europe (2010): ODIHR and the Battle against Hate Crime. Factsheet. Warsaw: OSCE ODIHR, <http://www.osce.org/odihr/68668?download=true>

Otáhalová, Lucie (bez data vydání): Násilí z nenávisti a nenávistné výroky motivované sexuální orientací nebo pohlavní identitou oběti, http://lgbt.poradna-prava.cz/folder02/Hate%20crime_komparace.pdf

Parliamentary Assembly, Council of Europe (2010b): Fight against extremism: achievements, deficiencies and failures, Recommendation 1933 (2010).

Parliamentary Assembly, Council of Europe (2010b): Doc. 12265
19 May 2010. Fight against extremism: achievements, deficiencies and failures
Report,
<http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/EREC1933.htm>

Perry, Barbara (2003): Where we go from here? Researching hate crime. Internet Journal of Criminology, <http://www.internetjournalofcriminology.com/Where%20Do%20We%20Go%20From%20Here.%20Researching%20Hate%20Crime.pdf>

Pokyn policejního prezidenta 94/2010.

Province of Ontario, Ministry of Attorney General (2005): Crown Policy Manual. Hate Crime and Discrimination,

<http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/crim/cpm/2005/HateCrimeDiscrimination.pdf>

Rubenstein, William B. (2003): The Real Story of U.S. Hate Crimes Statistics: An Empirical Analysis. *Tulane Law Review*, vol. 78, pp. 1214-1229.

Schweizerische Bundesrat (2004): Extremismusbericht (in Erfüllung des Postulats 02.3059 der Christlichdemokratischen Fraktion vom 14. März 2002),

http://www.fedpol.admin.ch/content/dam/data/kriminalitaet/extremismus_rassismus/041201_5011_d_korr.pdf

Southern Poverty Law Center (2011): Who we are? <http://www.splcenter.org/who-we-are>

The Legal Line (2009): This Ones For You Boswell: Hate Crimes Based on Sexual-Orientation in the U. S., <http://www.thelegalline.net/>

The Local (2011): Hate Crimes Declines in Sweden: Report, <http://www.thelocal.se/34664/20110630/>